

Sıradanın olağanüstü temsili: Türk edebiyatında gündelik hayat çalışmaları

İsmail Alperen Biçer*

Öz

Edebiyat ile gündelik hayat arasındaki ilişki, toplumsal yaşamın en ince ayrıntılarından bireylerin günlük deneyimlerine, kültürel pratiklerden tarihsel dönüşümlere kadar geniş bir alanı kapsar. Gündelik hayat, yalnızca sıradan ve tekrarlayan yaşam pratiklerini değil, aynı zamanda toplumsal yapıların, değerlerin ve normların somutlaştığı, görünmeyen görünür olduğu bir alan olarak tanımlanır. Edebiyat ise bu gündelik yaşamı anlamak, kültürel ve tarihsel dönüşümleri çözümlemek için güçlü bir araçtır. Özellikle Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in erken yıllarına ve günümüze kadar Türk edebiyatında, büyük kentlerin gündelik yaşamı roman, hikâye ve diğer kurmaca türlerle çok yönlü biçimde işlenmiştir. Bu eserler, bireysel deneyimlerin yanı sıra toplumsal değişimlerin, modernleşme süreçlerinin ve kültürel çatışmaların da edebî izdüşümlerini sunar. Gündelik hayat kavramı, sosyoloji ve felsefede de incelenmiş; 'sıradanlık' ve 'önemsizlik' gibi çağrışımlarına rağmen sosyal bilimlerde mikro analizlerin önemli bir konusu hâline gelmiştir. Edebiyat ve gündelik hayat kavramını ele alan akademik çalışmalar,

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında gündelik hayatın farklı yönlerini inceleyerek, bilhassa İstanbul'un sosyal ve kültürel dokusunu edebiyat aracılığıyla disiplinler arası bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Bu tezlerde genellikle nitel araştırma yöntemleri, özellikle içerik ve metin analizi kullanılmıştır. Bu makalede, gündelik hayatın kavramsal çerçevesi çizilecek, edebiyat ve gündelik hayat ilişkisi ele alınacak; bu konuda hazırlanmış lisansüstü tezler eleştirel bakışla değerlendirilecektir. Böylece, edebiyatın gündelik hayatı anlamlandırmadaki işlevi ve önemi, disiplinler arası bir perspektifle ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Modernleşme, toplumsal değişim, sosyoloji, edebiyat, alanyazın, edebî eleştiri

The extraordinary representation of the ordinary: Everyday life studies in Turkish literature

Abstract

The relationship between literature and everyday life encompasses a broad spectrum, from the finest details of social life and individuals' daily experiences to cultural practices and historical transformations. Everyday life is defined not only as ordinary and repetitive practices but also as a realm where social structures, values, and norms become concrete and the invisible becomes visible. Literature serves as a powerful tool to understand this everyday life and to analyze cultural and historical changes. In Turkish literature, especially from the late Ottoman period through the early Republican era to the present, the daily life of major cities has been explored in diverse ways through novels, stories, and other fictional genres. These works reflect not only individual experiences but also social changes, modernization processes, and cultural conflicts. The concept of everyday life has also been studied in sociology and philosophy; despite its associations with "ordinariness" and "insignificance," it has become a crucial subject of micro-level analysis in social sciences. Academic studies addressing literature and everyday life examine various aspects of daily life in Ottoman and Republican Turkish literature, particularly analyzing Istanbul's social and cultural fabric through an interdisciplinary perspective. These theses often employ qualitative research methods, especially content and text analysis. This article aims to outline the conceptual framework of everyday life, discuss the relationship between literature and everyday life, and critically evaluate graduate theses on this topic. In doing so, it seeks to highlight the function and importance of literature in making sense of everyday life from an interdisciplinary viewpoint.

Keywords: Modernization, social change, sociology, literature, literary criticism

*Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi,, e-posta: alperenbicer@gmail.com, ORCID-iD: 0000-0002-2207-1083

Giriş

Edebiyat ve gündelik hayat arasındaki ilişki, toplumsal yaşamın en ince ayrıntılarından bireylerin gündelik deneyimlerine, kültürel pratiklerden tarihsel dönüşümlere kadar geniş bir yelpazede insanlık tarihinin önemli bilgi kaynaklarından biridir. Gündelik hayat, bireylerin sıradan, rutin ve tekrarlayan yaşam pratiklerini ifade etmekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal yapıların, değerlerin ve normların somutlaştığı, görünmeyen görünür hâle geldiği bir alan olarak kabul edilir. Bu bağlamda, edebiyat metinleri, gündelik hayatın sosyal gerçeklik üzerindeki yansımalarını anlamak, kültürel ve tarihî dönüşümleri çözümlemek için oldukça güçlü araçlardır.

Türk edebiyatında, özellikle Osmanlı'nın son döneminden başlayarak Cumhuriyet'in erken yıllarına ve günümüze kadar uzanan süreçte, anakentlerin gündelik yaşamı roman, hikâye ve diğer kurmaca türler aracılığıyla çok yönlü olarak ele alınmıştır. Bu eserler, sadece bireysel deneyimleri aktarmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal değişimlerin, modernleşme süreçlerinin ve kültürel çatışmaların da edebî izdüşümlerini sunar. Örneğin, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1950'lere kadar olan dönemde, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde toplumsal yapıda yaşanan dönüşümler, gündelik hayat pratiklerinin yeniden inşası ve bu değişimlerin edebiyata yansımaları önemli bir çalışma alanı olmuştur. Bu dönemde özellikle kadınların kamusal ve özel alanlardaki konumları, modernleşme ve ataerkil yapı arasındaki gerilimler, edebiyat ve görsel sanatlarda sıkça işlenen temalar arasında yer almıştır.

Edebiyat, gündelik hayatı temsil ederken sadece bireylerin günlük yaşantılarını değil, aynı zamanda bu yaşantıların toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamlarını da yansıtır. Edebî metinlerde gündelik hayatın dil, kültür, sosyal normlar ve ideolojilerle nasıl şekillendiği, bireylerin sosyal rollerinin ve kimliklerinin nasıl inşa edildiği görülür. Bu yönüyle edebiyat, toplumsal bilincin canlı tutulmasında, kültürel mirasın aktarılmasında ve toplumsal değişimlerin anlaşılmasında kritik bir işlev görür. Disiplinler arası bir perspektifle değerlendirildiğinde edebiyat ve gündelik hayat ilişkisi, hem sosyal bilimlerin mikro analizlerine hem de tarih ve kültür çalışmalarına katkı sağlar. Gündelik hayat, modern toplumlarda genellikle göz ardı edilen bir olgu iken, edebiyat aracılığıyla görünür kılınır ve derinlemesine incelenir. Bu sayede 'sıradan' görünen yaşam pratiklerinin arka planındaki toplumsal yapılar, ideolojiler ve güç ilişkileri edebiyatın 'olağanüstü' anlatım kabiliyetiyle açığa çıkarılır. Örneğin, Henri Lefebvre başta olmak üzere pek çok sosyolog ve düşünür, gündelik hayatın mikro düzeydeki pratiklerinin toplumsal yapıyı anlamada ne denli önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Edebiyat ve gündelik hayat arasındaki ilişki, hem edebî metinlerin toplumsal gerçeklikleri yansıtmaya gücünü hem de gündelik yaşamın tarihsel ve kültürel dönüşümlerini anlamada edebiyatın işlevini açıkça ortaya koyar. O kadar ki bu ilişki, edebiyatın sadece estetik bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda toplumsal yaşamı besleyen, şekillendiren ve anlamlandıran dinamik bir alan olduğunu gösterir. Böylece edebiyat metinleri, bireylerin ve toplumların gündelik hayat deneyimlerini anlamlandırmak için vazgeçilmez bir kaynak olarak değerlendirilir. Bu makalede, edebiyat ve gündelik hayat ilişkisi üzerinde durulacak; edebî metinlerin gündelik yaşamı nasıl temsil ettiği, bu temsillerin toplumsal gerçekliklerle nasıl örtüştüğü ve farklı dönemlerdeki dönüşümlere nasıl ışık tuttuğu incelenecek ve Türk Edebiyatı alanında hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri eleştirel bir bakışla değerlendirilecektir.

1. Gündelik hayata dair: Teoriler ve yaklaşımlar

Gündelik hayat kavramını anlamak ve çözümlemek için öncelikle 'gündelik' kelimesinin hem yapısal hem de anlamsal boyutunu incelemek faydalı olacaktır. Ayşegül Kurtoğlu, gündelik hayat üzerine yazdığı makalesinde bu kavramın en temel özelliğinin "sıradanlık" olduğuna

dikkat çeker. Kurtoğlu, okuyucuyu “gündelik” kelimesinin anlamı ve kullanımı üzerine düşünmeye, hatta bu kelimenin seçiminin ne kadar isabetli olduğunu sorgulamaya davet eder. Ona göre, “gündelik” kelimesiyle birlikte akla gelen diğer sözcükler genellikle “anlamsız, değersiz, önemsiz ve geçici” gibi olumsuz çağrışımlar taşır (Kurtoğlu, 2021, s. 226). Kurtoğlu ayrıca, Türkçede “sıradan” kelimesinin karşılığı olarak kullanılan “bayağı” sözcüğünün de zaman içinde anlam kaymasına uğradığını belirtir. Günümüzde “bayağı”, sözlüklerde “basit, adi, banal, aşağılık” gibi olumsuz anlamlarla tanımlansa da kelimenin kökeninde “önceki, eskisi, daha önce zikredilen” gibi ‘nötr’ anlamlar bulunmaktadır (Bozok, 2019, s. 37). Bu noktada, “gündelik” kavramının karşılığı olarak “günlük” kelimesinin de kullanılabileceği, hatta “saatlik, haftalık, aylık” gibi türevlerle de benzer bir anlam alanı oluşturulabileceği pekâlâ söylenebilir.

Gündelik hayatı inceleyen sosyologlar ve araştırmacılar, bu kavramı genellikle yirmi dört saatlik zaman diliminde tekrar eden rutin faaliyetler bütünü olarak tanımlarlar. Gündelik yaşam; temel ihtiyaçlardan çalışma hayatına, toplumsal ilişkilerden tüketim alışkanlıklarına kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsar. Ancak gündelik hayatın kapsamının genişliği ve bu kapsamdaki etkinliklerin çoğu zaman düzensiz, kısa süreli veya geçici olması nedeniyle, uzun bir süre boyunca felsefe ve sosyoloji alanlarında yeterince ilgi görmemiştir. Bunun nedeni, egemen sosyolojik yaklaşımın daha çok pozitivist yöntemlere odaklanması, böylece bireyi “kötürüm” ve “edilgen” bir varlık olarak görmesidir (Egin, 2018, s. 17-18).

Gündelik hayatın bir araştırma nesnesi olarak ciddiye alınması ise 1920’li yıllara rastlamaktadır. Bu dönemde “sanayileşme, Rus Devrimi, kültürel krizler, psikanaliz ve cinsellik” gibi toplumsal dönüşümler gündelik hayata olan ilgiyi artırmıştır (Yılmaz Altun, 2023, s. 143). Özellikle I. Dünya Savaşı sonrası yaşanan toplumsal değişimler, sosyolojinin toplumu anlamak için yeni yaklaşımlar geliştirmesine neden olmuştur. Bu süreçte sosyal davranışçılık ve fenomenoloji gibi kuramlar ortaya çıkmış; bireyin deneyimlerine ve gündelik yaşamdaki sembollere verilen anlamların önemi vurgulanmıştır.

George Herbert Mead ve Herbert Blumer tarafından geliştirilen sembolik etkileşimcilik yaklaşımı, gündelik hayatı sosyolojik araştırmalarda merkezî bir konuma taşımıştır. Bu yaklaşım, gündelik hayatın insanlar ve dolayısıyla toplum için temel bir gerçeklik olduğunu savunur. Alfred Schutz da bu görüşü paylaşarak sosyolojide gündelik hayat kavramına bakışın değişiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Sembolik etkileşimcilik, bireyin toplumsal çevresini aktif olarak inşa ettiğini ve kendi deneyimleriyle anlamlandırdığını öne sürer (Binay & Tatlıcan, 2018, s. 169-170; Gökulu, 2019, s. 180).

Erving Goffman ise *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* adlı eserinde gündelik hayatı dramaturjik bir bakış açısıyla ele alır. Goffman’a göre, bireyler sosyal yaşamda kendilerini ve eylemlerini başkalarına sunarken, karşılıklı ilişkilerin kendileri hakkında oluşturduğu izlenimleri de yönetmeye çalışır. Bu yaklaşım, bireyin toplumsal etkileşimlerdeki rolünü ve performansını ön plana çıkarır (2020, s. 13). Harold Garfinkel ise, etnometodoloji yaklaşımıyla gündelik hayatın bireyler tarafından nasıl anlamlandırıldığını ve toplumsal düzenin nasıl inşa edildiğini ampirik olarak incelemiştir. Garfinkel, egemen sosyolojinin makro düzeydeki yapılarla ilgilenirken bireyler arası etkileşimi göz ardı etmesini eleştirir. Ancak etnometodolojinin bireyler arası etkileşime fazlasıyla odaklanıp toplumsal güç ilişkilerini yeterince dikkate almadığı da bazı eleştirmenler tarafından dile getirilmiştir (Binici & Tatlıcan, 2018, s. 214).

1930’lu yıllardan itibaren tarih yazımında da bir dönüşüm yaşanmış, makro düzeydeki siyasi olaylara odaklanan tarih anlayışı yerine, mikro-tarih ve yoğun betimleme yöntemleri önem kazanmıştır. Bu değişim, gündelik hayat çalışmalarının gelişimine de katkı sağlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ise Henri Lefebvre, gündelik hayatın toplumu anlamak için temel bir alan olduğunu vurgulamıştır. Lefebvre’ye göre, gündelik hayat üretim ve tüketim ilişkileriyle şekillenir ve modern toplumda tüketim ideolojisi, bireyleri yönlendiren temel

unsur hâline gelmiştir (2020, s. 75, 85). Michel de Certeau ise gündelik hayatı, üretim-tüketim, strateji-taktik, yazma-okuma gibi ikilikler üzerinden analiz eder. Ona göre bireyler, gündelik yaşamda kendilerine dayatılan stratejilere karşı çeşitli taktikler geliştirerek varlıklarını sürdürürler (2008, s. 54).

Sonuç olarak sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji, dramaturjik ve etnometodolojik yaklaşımlar, gündelik hayatı sosyolojinin ve tarihin merkezine taşımış, bireyin toplumu anlamadaki rolünü ön plana çıkarmıştır. Ayrıca edebiyat ile gündelik hayat arasında da karşılıklı bir ilişki olduğu; edebiyatın gündelik hayatı yansıttığı, gündelik hayatın ise edebiyatı beslediği bir hakikattir. Edebiyat, gündelik hayatı anlamlandırmak ve yorumlamak için önemli bir araçtır; çünkü gündelik hayat, edebiyatın temel kaynağıdır ve bu ilişki dil ve yazı aracılığıyla düşünce dünyasına taşınır.

2. Türk Edebiyatında gündelik hayat çalışmaları üzerine

Edebiyat ve gündelik hayata dair hazırlanan lisansüstü tezler Yeni Türk Edebiyatı anabilim dalının ilke ve imkânlarıyla üretilmiştir. Bu çalışmalardan Güler Uğur Melikoğlu, Cennet Altundaş ve Özge Cengiz tarafından hazırlananlar doktora; Çilem Tercüman, Damla Erlevent, Zeynep Uymur, Şafak Güneş, Neslihan Tırlı, Büşra Ataker, Sümeyra Bozkurt, Zühal Güldaş, Ayşe Özbey tarafından hazırlananlar ise yüksek lisans tezidir. Bu yüksek lisans ve doktora tezleri, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında gündelik hayatın farklı yönlerini ve dönemlerini inceleyerek literatüre önemli akademik katkılar sunmaktadır. Bununla beraber İstanbul'un ve genel olarak Türkiye'nin sosyal, kültürel ve edebî dokusunu gündelik hayat perspektifinden ele alarak hem edebiyat hem de sosyal bilimler alanında disiplinler arası bir bakış açısı geliştirmektedir.

Güler Uğur Melikoğlu (2022), Orhan Pamuk'un eserlerinde İstanbul tasvirlerinin yanı sıra birey ve toplum ilişkileri bağlamında modern ve postmodern gündelik hayatın izlerini araştırır. Pamuk'un romanlarında, kentin tarihî ve kültürel katmanları ile bireylerin sosyal yaşamdaki yerleri detaylı şekilde incelenir. Bu doktora çalışması, Nobel ödüllü Türk yazar Orhan Pamuk'un kurmaca eserlerinde gündelik hayatın nasıl tasvir edildiğini geniş ve kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Uğur Melikoğlu, Pamuk'un eserlerinde İstanbul'un ve genel olarak Türkiye'nin sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamda gündelik yaşam pratiklerini, insan ilişkilerini ve toplumsal dönüşümleri nasıl yansıttığını analiz etmektedir. Tezde, Orhan Pamuk'un romanlarındaki gündelik hayat unsurları; mekân, zaman, karakterlerin günlük rutinleri, sosyal etkileşimler ve kültürel kodlar bağlamında ele alınmaktadır. Ayrıca yazarın kurmaca dünyasında gündelik hayatın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl işlev gördüğü, modernleşme ve kimlik temalarıyla ilişkisi detaylandırılmaktadır. Uğur Melikoğlu, metin çözümlemesi, edebî eleştiri ve sosyokültürel bağlam analizlerini bir arada kullanarak Orhan Pamuk'un eserlerindeki gündelik hayatı çok boyutlu olarak değerlendirmiştir. Tez, hem edebiyat kuramı hem de kültürel çalışmalar perspektifinden zengin bir analiz sunmaktadır. Bu çalışma, Orhan Pamuk'un eserlerindeki gündelik hayat teması üzerine yapılmış özgün ve derinlemesine bir araştırma olarak Türk edebiyatı alanına önemli bir katkı sağlamaktadır. Yazarın kurmaca dünyasının sosyal gerçekliklerle nasıl iç içe geçtiğini ortaya koyarak Pamuk kurmacasının toplumsal ve kültürel çözümlemelerine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır.

Cennet Altundaş (2023), XIX. yüzyıl Türk romanında kadının gündelik hayatını araştırır. Kadınların toplumsal rollerini, ev içi yaşamlarını ve bu yaşantının edebî metinlerdeki yansımalarını çözümler. Bu çalışma, dönemin kadın algısı ve sosyal cinsiyet rollerine de ışık tutar. Cennet Altundaş'ın doktora tezi, XIX. yüzyıl Türk romanında kadınların gündelik yaşam pratiklerini, ev içi rollerini, sosyal ilişkilerini ve kimlik mücadelelerini incelemekte; özellikle Osmanlı toplumunun modernleşme sürecinde kadının ev içi ve sosyal yaşamındaki dönüşümleri edebî metinler üzerinden analiz etmektedir. Tezde, özellikle dönemin

kadınlarının evde geçirdiği zaman, ev içi rutinler, kadınlar arası ilişkiler, ev içindeki görev dağılımı ve kadınlara ait özel mekânlar detaylı olarak incelenmiştir. Bu bağlamda, romanlarda mekân olarak ev, kadının mahrem alanı olarak sosyal ve kültürel değişimin yansıtıldığı önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, dönemin önde gelen kadın yazarlarından Fatma Aliye'nin *Enîn* romanı gibi eserler merkeze alınarak kadınların gündelik yaşamı ve ev içi deneyimleri edebî metinler ışığında yorumlanmıştır. Romanlarda kadının hem geleneksel rollerle hem de modernleşmenin getirdiği yeni kimliklerle nasıl mücadele ettiği, Batılılaşma etkisiyle ortaya çıkan çelişkiler ve dönüşümler detaylandırılmıştır. Tez, XIX. yüzyıl Osmanlı toplumunda kadının sosyal statüsü ve gündelik yaşamının edebiyattaki yansımalarını çok boyutlu olarak ortaya koyması açısından önemlidir. Kadının ev içi ve toplumsal yaşamındaki yükümlülükleri, özgürlük arayışları ve kimlik inşası süreçleri, dönemin romanları üzerinden sosyokültürel bir perspektifle ele alınmıştır. Böylece Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde kadının gündelik yaşamındaki değişimler ve bu değişimlerin edebiyattaki izdüşümleri akademik literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır.

Özge Cengiz (2023), dönemin sosyal, kültürel ve siyasi dönüşümlerinin etkisiyle mekân, giyim kuşam, aile ilişkileri, adabımuaşeret ve eğitim gibi gündelik hayatın temel unsurlarındaki değişimleri Tanzimat ve Servet-i Fünûn romanları üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz eder. Ayrıca romanların toplumsal gerçekliği yansıtma ve dönemin modernleşme hareketlerine edebî tepkilerini ortaya koyma işlevi vurgulanmaktadır. Böylece tez, Osmanlı toplumunun modernleşme sürecinde gündelik yaşamın nasıl yeniden inşa edildiğini kapsamlı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Çilem Tercüman (2004), Ahmet Rasim'in gazete yazıları ve edebî metinleri aracılığıyla Osmanlı'nın son döneminde İstanbul'un gündelik yaşamını inceler. Ahmet Rasim'in eserleri, dönemin sosyal yaşamı ve kültürel yapısına ışık tutar. Özellikle şehir hayatının detayları, halkın günlük yaşantısı ve toplumsal ilişkiler bu çalışmada kapsamlı şekilde analiz edilir. Çalışma, Ahmet Rasim'in eserleri üzerinden dönemin sosyal ve kültürel yaşamına dair önemli bilgiler sunmakta ve İstanbul'un günlük yaşamını edebî metinler aracılığıyla ortaya koymaktadır. Çilem Tercüman, yüksek lisans tezini temel alarak daha sonra doktora çalışmasını da tamamlamış ve bu alanda uzmanlaşmış bir araştırmacıdır. Ayrıca moda ve toplumsal değişim temalarını ele alan doktora tezini kitap olarak da yayımlamıştır. Tercüman, yüksek lisans çalışmasının girişinde Şerif Aktaş'ın *Ahmet Rasim'in Eserlerinde İstanbul* adlı çalışmasını anar ve bu çalışmada şehrin bir mekân/yapı unsuru olarak ele alındığını ifade eder. Kendi çalışmasının ise gündelik hayat üzerine yoğunlaştığını, mekân tasvirlerine ise değinilmediğini okura bildirir. Tercüman'ın çalışmasında gündelik hayat kavramsal olarak ele alınmaz, niteliği ve sınırları tartışılmaz. Ayrıca gündelik hayat, yirmi dört saatlik zaman dilimi ile sınırlandırılmaz; kına gecesi, düğün, kandil, bayram gibi 'özel' günler de değişmeyen yönleriyle inceleme alanına dâhil edilir. Gerçekten de gündelik hayatın gün içinde yapılan rutin eylemlere dayandığı kanaati, sair zamanlarda yapılan ve üstelik yıllardan beri aynı kalarak tekrar eden etkinlikleri kapsamın dışında bırakır. Hâlbuki -önceki bölümde 'gündelik' sözcüğünün anlamına dair söylenenler hatırlanırsa- kavram ile anlamı arasında kurulan bağlantının 'sorunlu' olduğu görülür. Bu meseleyi biraz daha açalım: Gündelik hayat kavramı, gün içinde tekrar eden, rutin ve sıradan eylemleri ifade eder; bu nedenle özel günler bu kapsamın dışında tutulur. Benzer şekilde, 'sıradan insan' ifadesiyle halk kastedilirken, devlet başkanı, üst düzey bürokrat veya asker gibi sıradan olmayan kişilerin gündelik hayat sürmediği ima edilir. Bu bağlamda, Çilem Tercüman'ın edebiyat ve gündelik hayat ilişkisini inceleyen ilk yüksek lisans tezi, 'özel' günlerin de dâhil edilmesiyle sonraki araştırmaların yöntem ve içeriğine yön verdiği için önem taşımaktadır.

Damla Erlevent (2005), Halide Edip Adıvar'ın özellikle *Yolpalas Cinayeti* (1936), *Sonsuz Panayır* (1946) ve *Âkile Hanım Sokağı* (1957) romanlarında İstanbul'un gündelik hayatını ve toplumsal konuları tarihsel gerçeklikler ışığında nasıl yansıttığını araştırmaktadır.

Yazarın İstanbul'un gündelik yaşamına dair gözlemlerini yalnızca arka plan olarak kullanmadığı, aksine bu hayatı sorunsallaştırdığı ve yönetim ile ideolojik değişimlerin gündelik yaşama etkilerini, "caz bandları ve rock'n roll" gibi kültür simgeleri aracılığıyla gösterdiği vurgulanmaktadır. Tez, bu romanlardaki tarihsel olayların nesnel olgular olarak değil, yazarın eleştirel bakışıyla şekillendiğini ortaya koyarken, eserlerin kültür ürünlerinin zaman içindeki dönüşümünü incelemede önemli kaynaklar olduğunu savunmaktadır. Yeni Tarihselcilik perspektifiyle ortaya konan çalışma, Halide Edip'in Cumhuriyet dönemi gerçekçi roman geleneğinin öncülerinden biri olduğunu da teyit etmektedir.

Zeynep Uymur (2005), Sâmîha Ayverdi'nin romanları ve anı-romanları üzerinden İstanbul'da gündelik hayatı muhafazakâr bir perspektiften değerlendirir. Gerçekten de Ayverdi'nin eserleri, kentin sosyal dokusundaki değişimleri ve sosyopolitik atmosferi günlük yaşam prizmalarıyla yansıtarak özellikle muhafazakâr kesimlerin yaşam tarzı ve kültürel dönüşümüne odaklanır. Tez, İstanbul'da gündelik hayatı konu almakta; Ayverdi'nin roman ve diğer yazılarında İstanbul'un sosyal ve kültürel yapısını, özellikle gündelik yaşam pratiklerini edebî metinler üzerinden inceleyerek dönemin yaşam tarzına ışık tutmaktadır. Uymur, bu tez çalışmasıyla özellikle Osmanlı sonrası dönemde İstanbul'un edebî ve kültürel yansımalarını araştırmış, Sâmîha Ayverdi'nin eserlerindeki mekân, insan ve toplumsal ilişkiler bağlamında önemli analizler sunmuştur. Bu sayede de hem edebiyat hem de sosyal tarih alanında katkı sağlamıştır.

Şafak Güneş'in çalışması (2005), Abdülhak Şinasi Hisar'ın Boğaziçi odaklı eserlerinde İstanbul'un belirli bir coğrafyasındaki gündelik hayatı detaylandırır. Hisar'ın eserleri, çocukluk ve gençlik dönemlerindeki Boğaziçi mehtapları, yalılar ve sosyal hayatı edebî ve hatıra türü eserlerle anlatır. Bu eserlerde, Boğaziçi'nin tarihî ve kültürel atmosferi, eski müzik ve eğlence gelenekleriyle birlikte zengin bir biçimde betimlenir.

Neslihan Tırlı (2009), Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde realist ve eleştirel bakış açısıyla İstanbul'un gündelik hayatını irdeler. Gürpınar'ın eserleri, dönemin sosyal yaşamını ve halkın yaşam koşullarını detaylı şekilde ortaya koyar.

Buşra Ataker (2019), Meşrutiyet dönemi Türk hikâyesinde gündelik hayatı siyasi, sosyal ve ekonomik kırılmalar bağlamında değerlendirir. Bu dönemde modernleşme ve Batılılaşma süreçlerinin gündelik yaşama nasıl yansıdığı, hikâyeler aracılığıyla ortaya konur. Böylece edebî metinler, dönemin toplumsal dönüşümünü anlamada önemli bir kaynak olduğu işaret edilir.

Sümeýra Bozkurt (2019), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarında İstanbul'da gündelik hayatı inceleyerek modernleşme ve gelenek arasındaki gerilimi edebî metinler ışığında değerlendirir. Bu yönüyle Tanpınar'ın eserleri, kentin tarihî kimliği ile modernleşme süreçlerinin birey üzerindeki etkilerini yansıtır.

Zühal Gültaş (2023), Cahit Uçuk'un romanlarında gündelik hayatı ele alarak yazarın sosyal ve kültürel temalarını gündelik yaşam perspektifinden irdeler. Bu çalışma, Uçuk'un eserlerinin toplumsal yapıyı ve bireylerin günlük yaşamını nasıl yansıttığını ortaya koyar. Zühal Gültaş tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi ve bu tezden önce kaleme alınan makale Cahit Uçuk'un *Hep Yarın* romanı üzerinden gündelik hayatın kadına dayattığı yaşamı ve bunun bir kadınlık hikâyesi olarak nasıl ele alındığını kapsamlı ve detaylı bir şekilde incelemektedir. Gültaş makalesinde, Cahit Uçuk'un 1955 yılında tamamlayıp 1968'de kitaplaştırdığı *Hep Yarın* romanını temel alır. Roman, gündelik hayatın kadınlar üzerindeki baskılarını, toplumsal rollerini ve kadın kimliğinin oluşumunu anlatır. Çalışmada Henri Lefebvre'nin gündelik hayatın "sefaleti" ve "büyüklüğü" kavramları kullanılarak gündelik hayatın iki yönü üzerinden roman değerlendirilmiştir. Ayrıca Carl Gustav Jung'un arketipsel yaklaşımıyla karakterlerin sosyal maskeleri ve kimlikleri analiz edilmiştir. Romanın başkahramanı Nevbahar, babasız büyüyen, genç yaşta fabrikada çalışmaya başlayan, ekonomik zorluklar içinde evlenmiş ve aldatılmış bir kadındır. Nevbahar, gündelik hayatın

zorunlulukları altında ezilmesine rağmen kadınlığından ve isteklerinden vazgeçmez. Hayatını bir kadın yazara anlatarak romanlaştırmayı, onun monoton ve zorlu yaşamından çıkışını simgeler. Bu süreçte Nevbahar, gündelik hayatın “sefaleti”nden “büyüklüğüne” geçişi temsil eder. Nevbahar’ın kadınlık hikâyesinde, ilk olarak gündelik hayatın sefaleti olarak tanımlanan, kadına dayatılan eşlik ve annelik kimlikleri ortaya konur. Bu kimlikler Jung’un “persona” kavramı çerçevesinde sosyal maskeler olarak incelenir. İkinci aşamada ise Nevbahar’ın kadınlığının keşfi, hayatına giren üç erkekle ilişkisi ve sanatla olan bağı ele alınır. Sanatla uğraşması ve hayatını romanlaştırmayı, onun kendini ifade etme ve özgürleşme yoludur. Bu bilimsel araştırma, metin çözümlemesi ve psikolojik arketip kuramını birleştirerek romanın sosyal ve bireysel boyutlarını çok katmanlı olarak yorumlamaktadır. Gündelik hayatın kadın üzerindeki baskılarını ve bu baskılara karşı bireysel direnişi ortaya koyması açısından özgün bir çalışma olarak değerlendirilir. Ayrıca Nevbahar’ın çizdiği yeni nesil kadın modeli, 1930’lu yılların cinsiyetsiz kadın kimliğinin bir uzantısı olarak incelenmiştir. Zühal Güldaş’ın tezi ve makalesi, Cahit Uçuk’un *Hep Yarın* romanı üzerinden gündelik hayatın kadına dayattığı yaşamı, kadın kimliği ve toplumsal roller bağlamında derinlemesine inceleyen, Henri Lefebvre’nin gündelik hayat kavramları ve Carl Gustav Jung’un arketip teorisiyle desteklenen kapsamlı bir akademik çalışmadır.

Ayşe Özbey (2023), Ahmet Mithat Efendi’nin romanlarında İstanbul’un sosyal yapısı ve halkın günlük yaşamını ayrıntılı biçimde inceler. Mithat Efendi’nin eserleri, özellikle kentin farklı sosyal sınıflarının gündelik hayatını ve etkileşimlerini yansıtır.

3. Türk Edebiyatında gündelik hayat çalışmaları: *Karşılaştırmalı bir değerlendirme*

Tüm bu lisansüstü tezler, Türk edebiyatında gündelik hayatın farklı dönemlerde ve farklı toplumsal kesimlerde nasıl ele alındığını ortaya koyan, yöntem ve içerik açısından zengin bir çeşitlilik sunmaktadır. Bu çalışmaları dönemsel bağlam, yazar ve eser seçimi, yaklaşım ve metodoloji açısından karşılaştırmak mümkündür. Doktora tezleri arasında Güler Uğur Melikoğlu’nun çalışması, Orhan Pamuk’un romanlarında İstanbul ve Türkiye gündelik hayatının modern ve postmodern izlerini, birey-toplum ilişkileri bağlamında detaylıca incelerken; Cennet Altundaş, XIX. yüzyıl Türk romanında kadının gündelik yaşamını, özellikle ev içi roller, sosyal ilişkiler ve kimlik mücadeleleri üzerinden değerlendirir. Uğur Melikoğlu’nun tezi, modernleşme ve kimlik temaları etrafında birey-toplum etkileşimini, metin çözümlemesi ve sosyokültürel analizle çok boyutlu bir şekilde ele alırken; Altundaş’ın çalışması, Osmanlı toplumunda kadının sosyal statüsünü ve gündelik yaşamındaki dönüşümleri romanlar üzerinden inceleyerek toplumsal cinsiyet ve modernleşme ekseninde özgün bir bakış açısı sunar. Özge Cengiz’in tezi ise Tanzimat ve Servet-i Fünûn romanlarında gündelik hayatın mekân, giyim, aile, adabımuâşeretin yanı sıra eğitim gibi temel unsurlarındaki değişimleri karşılaştırmalı olarak analiz ederek Osmanlı toplumunun modernleşme sürecinde gündelik hayatın yeniden inşasını kapsamlı biçimde ortaya koyar.

Yüksek lisans tezleri ise genellikle belirli bir yazar veya döneme odaklanarak gündelik hayatın farklı boyutlarını irdeler. Çilem Tercüman’ın Ahmet Rasim üzerine yaptığı çalışma, İstanbul’un gündelik yaşantısını gazete yazıları ve edebî metinler üzerinden incelerken, gündelik hayat kavramının kapsamını genişleterek özel günleri de inceleme alanına dâhil etmesiyle metodolojik bir yenilik sunar. Damla Erlevent, Halide Edip Adıvar’ın romanlarında İstanbul’un gündelik yaşamını ve toplumsal konuları tarihsel gerçeklikler ışığında ele alırken, yazarın bu unsurları yalnızca arka plan olarak değil, toplumsal değişimlerin bir göstergesi olarak nasıl kullandığını gösterir. Zeynep Uymur ve Şafak Güneş’in tezleri, İstanbul’un sosyal ve kültürel dokusunu, Sâmîha Ayverdi ve Abdülhak Şinasi Hisar’ın eserleri üzerinden, muhafazakâr ve nostaljik bakış açılarıyla değerlendirir. Neslihan Tırlı ve Ayşe Özbey’in çalışmaları ise Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmet Mithat Efendi’nin eserlerinde İstanbul’un farklı sosyal sınıflarındaki gündelik hayatı realist ve ayrıntılı bir biçimde analiz eder. Büşra

Ataker ve Sümeyra Bozkurt'un tezleri, Meşrutiyet dönemi hikâyelerinde ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarında gündelik hayatı, modernleşme ve toplumsal dönüşüm süreçleriyle ilişkilendirilerek edebiyatın toplumsal değişimi yansıtmaya işlevini vurgular. Zühal Gültaş'ın Cahit Uçuk'un eserleri üzerine yaptığı tez ise gündelik hayatın kadına dayattığı yaşamı, kadın kimliği ve toplumsal roller bağlamında, Henri Lefebvre'nin gündelik hayat kuramı ve Jung'un arketip teorisiyle çok katmanlı olarak inceler; bu yönüyle hem metin çözümlemesi hem de psikolojik analiz açısından özgün bir yaklaşım sunar.

Genel olarak bakıldığında görülür ki tezlerin ortak noktası, gündelik hayatı sadece bireysel rutinler olarak değil, toplumsal, kültürel ve tarihsel dönüşümlerin bir aynası olarak ele almalarıdır. Modernleşme, toplumsal cinsiyet, kimlik, şehirleşme ve sosyal yapı gibi temalar etrafında şekillenen bu bilimsel çalışmalar, gündelik hayatı hem edebiyat kuramı hem de sosyal bilimler perspektifinden disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Her bir tez; ele alıp incelediği dönem, yazar ve yöntem açısından özgün katkılar sunarken, birlikte değerlendirildiklerinde Türk edebiyatında gündelik hayat çalışmalarının zenginliğini ve çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle kadının gündelik hayatı, İstanbul'un sosyal dokusu ve modernleşme süreçleri, bu tezlerin öne çıkan ortak temalarıdır. Böylece edebiyat metinleri üzerinden gündelik hayatın çok boyutlu ve dinamik bir şekilde incelenmesi, hem edebiyat araştırmalarına hem de sosyal tarih çalışmalarına önemli bir perspektif kazandırmaktadır.

Bu yüksek lisans ve doktora tezlerinde en çok kullanılan metodoloji, sosyal bilimlerin genel eğilimine paralel olarak nitel araştırma yöntemidir. Bu çalışmalar, özellikle edebî metinlerin derinlemesine analizini ve yorumlanmasını içerdiğinden, nitel yöntemler kapsamında yer alan içerik analizi, metin çözümlemesi ve betimsel analiz teknikleri ön plandadır. Araştırmacılar, yazarların eserlerinde İstanbul'un gündelik hayatını anlamak için metinlerdeki temalar, karakterlerin günlük yaşam pratikleri ve sosyal ilişkiler gibi unsurları detaylı biçimde incelerler. Bu yaklaşım, kuşkusuz metinlerin anlam dünyasına nüfuz etmeyi ve sosyokültürel bağlamı derinlemesine anlamayı hedefler. Özetle, bu tezlerde İstanbul'un gündelik hayatının edebî metinler aracılığıyla incelenmesinde en yaygın metodoloji, nitel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan içerik ve metin analizidir. Bunlarla beraber bu yüksek lisans ve doktora tezleri arasında en fazla veri toplayan çalışmaya dair doğrudan bir bilgi bulunmamaktadır. Anca, genel akademik uygulamalar ve tezlerin konuları göz önüne alındığında, özellikle geniş dönemleri ve çok sayıda yazarın eserlerini kapsayan çalışmaların daha fazla veri toplama ihtiyacı doğurduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Buşra Ataker'in "1908-1923 Arası Türk Hikâyesinde Gündelik Hayat" adlı yüksek lisans tezi, dönemin geniş bir zaman dilimini ve çok sayıda hikâye metnini kapsamı nedeniyle en fazla veri toplayan çalışma olarak kabul edilebilir. Denebilir ki bu tez, hem tarihsel hem edebî açıdan geniş bir perspektif gerektirdiğinden, farklı hikâyelerden, yazarların eserlerinden ve dönemin sosyal bağlamından yoğun veri derlemiştir. Diğer yandan, yazar odaklı tezlerde (örneğin Ahmet Rasim, Samiha Ayverdi, Orhan Pamuk gibi) veri toplama daha sınırlı sayıda metin ve kaynakla sınırlı kalabilir.

Değerlendirilen bu yüksek lisans ve doktora tezlerinde elde edilen en önemli bulgular, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında İstanbul'un gündelik hayatının sosyal, kültürel ve mekânsal boyutlarının edebî metinler aracılığıyla zengin ve çok katmanlı bir şekilde yansıtıldığıdır. Bu çalışmalar, gündelik hayatın sadece bireysel deneyimlerin aktarımı değil, aynı zamanda dönemin toplumsal yapısının, ekonomik koşullarının, kültürel normlarının ve ideolojik tutumlarının da edebî metinlerde somutlaştığını göstermektedir. Özellikle İstanbul'un farklı semtleri ve sosyal çevreleri, yazarların eserlerinde özgün biçimlerde tasvir edilmiştir. Örneğin Abdülhak Şinasi Hisar'ın Boğaziçi odaklı anlatımları, kentin bu bölgesinin gündelik yaşamına dair özgün mekânsal ve sosyal dinamikleri ortaya koyarken Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmet Rasim gibi yazarlar şehir merkezinin çok katmanlı gündelik hayatını farklı tonlarda ve perspektiflerle işlemiştir. Bu mekânsal çeşitlilik,

İstanbul'un çok katmanlı sosyal yapısını ve gündelik hayatın farklı toplumsal kesimlerce deneyimleniş biçimlerini edebî metinlerde zengin bir şekilde yansıtmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının gündelik yaşamı, özellikle XIX. yüzyıl ve erken Cumhuriyet dönemi romanlarında belirgin bir tema olarak öne çıkar. Cennet Altundaş'ın çalışması gibi araştırmalar, kadının ev içi ve kamusal alandaki rollerini, toplumsal normlar ve cinsiyet beklentileri çerçevesinde edebî metinler aracılığıyla analiz ederken bu temanın dönemin sosyal yapısının anlaşılmasında kritik bir unsur olduğunu göstermektedir.

Modernleşme ve gelenek arasındaki gerilim, Orhan Pamuk ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarların eserlerinde İstanbul'un gündelik hayatı bağlamında incelenmiştir. Bu yazarların kurmacalarında, modernleşme süreçlerinin birey ve toplum üzerindeki etkileri, geleneksel değerlerle olan çatışmalar ve uyum arayışları, gündelik yaşam pratikleri ve sosyal ilişkiler üzerinden derinlemesine ele alınmıştır. Böylece edebiyat metinleri, modern Türkiye'nin sosyal ve kültürel dönüşümünü anlamada önemli bir araç hâline gelmiştir. Ayrıca edebî metinlerin sosyal tarih kaynağı olarak işlevi, bu tezlerde sıkça vurgulanan bir diğer önemli bulgudur. Gündelik hayatın edebî anlatımları, dönemin sosyal yapısı, ekonomik koşulları ve kültürel dinamikleri hakkında önemli bilgiler sunmakta, böylece edebiyat, tarihsel ve sosyolojik araştırmalar için zengin ve özgün bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Yazarların bireysel perspektifleri ve ideolojik tutumları da gündelik hayatın yorumlanmasında belirleyici olmuştur. Samiha Ayverdi'nin muhafazakâr bakışı, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Boğaziçi odaklı anlatımı gibi farklı yazarların gündelik hayatı yorumlama biçimleri, dönemin sosyal ve ideolojik çeşitliliğini yansıtarak, edebî metinlerin çok sesliliğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, metin çözümlemesi ve içerik analizi gibi nitel araştırma yöntemleriyle elde edilmiş; İstanbul'un gündelik hayatının edebiyat aracılığıyla tarihsel, sosyal ve kültürel bir panorama şeklinde ortaya konmasını sağlamıştır. Aynı zamanda bu çalışmalar, edebî metinlerin sosyal gerçekliği yansıtmaya gücünü ve sosyal bilimler açısından taşıdığı değeri de vurgulamaktadır. Böylece gündelik hayatın görünürde 'sıradan' olan yüzeyinin altında yatan derinlikler ve toplumsal dinamikler, edebiyatın zengin ve 'olağanüstü' anlatım gücüyle açığa çıkarılmıştır.

4. Türk Edebiyatında gündelik hayat çalışmaları: *Eleştirel bakış*

İncelenen yüksek lisans ve doktora tezleri, Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in erken yıllarından günümüze kadar uzanan geniş bir zaman diliminde, bilhassa İstanbul'un gündelik hayatını ele alarak önemli katkılar sunmakla birlikte, eleştirel açıdan bazı sınırlamalar ve geliştirilmesi gereken noktalar barındırmaktadır. Öncelikle bu çalışmaların büyük çoğunluğu - ait oldukları anabilim dalının da doğası gereği- edebî metin çözümlemesine dayanan nitel yöntemlerle sınırlı kalmakta, gündelik hayatın tarihsel ve sosyolojik derinliklerini açığa çıkarma konusunda disiplinler arası yaklaşımlara yeterince yer vermemektedir. Metin odaklı analizler, edebiyatın sunduğu sosyal gerçekliğe dair zengin imgeler sağlamakla birlikte, arşiv belgeleri, görsel materyaller, tarihsel kayıtlar ve sosyolojik saha çalışmaları gibi farklı kaynakların daha fazla entegre edilmesi, gündelik hayatın çok boyutlu ve dinamik yapısını daha kapsamlı kavramaya olanak tanıyacaktır.

Bunun yanı sıra tezlerin çoğu belirli yazarlar ve dönemler üzerine odaklanmakta, bu da Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecindeki süreklilik ve kopuşların karşılaştırmalı tarihsel analizinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Örneğin, Ahmet Rasim, Samiha Ayverdi, Abdülhak Şinasi Hisar gibi yazarların eserlerine yoğunlaşan çalışmalar, bu yazarların bireysel perspektiflerini derinlemesine ortaya koyarken, farklı dönem ve sosyal kesimlerin gündelik hayat deneyimlerinin karşılaştırmalı bir panoramasını sunmakta yetersiz kalabilir. Bu durum, tabiatıyla İstanbul'un çok katmanlı sosyal yapısının ve gündelik yaşam pratiklerinin mekânsal, sınıfsal ve etnik farklılıklarının tam anlamıyla görünür kılınmasını engellemektedir.

Ayrıca toplumsal cinsiyet temalarının işlendiği çalışmalar önemli açılımlar sağlamakla birlikte, kadınların gündelik yaşamına dair analizlerde daha kapsayıcı ve eleştirel feminist perspektiflerin geliştirilmesi gerekmektedir. Kadının kamusal ve özel alan deneyimleri, sınıf ve etnisite gibi diğer toplumsal kategorilerle kesişimsel olarak ele alınmadığında, gündelik hayatın toplumsal gerçekliği tam olarak yansıtamamaktadır. Modernleşme ve gelenek arasındaki gerilim teması, Orhan Pamuk ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarlar üzerinden başarılı biçimde işlenmiş olsa da bu çatışmanın gündelik yaşamdaki somut yansımaları üzerine daha fazla sosyolojik ve tarihsel bağlamlandırma yapılabilir. Böylece edebî metinlerin sunduğu bireysel ve kültürel anlatımlar, toplumsal dönüşüm süreçleriyle daha sistematik bir şekilde ilişkilendirilebilir.

Son olarak bu tezlerde kullanılan metodolojilerin çoğunlukla içerik ve metin analiziyle sınırlı kalması, gündelik hayatın karmaşık yapısını anlamada bazı eksikliklere yol açmaktadır. Gündelik hayat, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde olduğu gibi tarih, sosyoloji, antropoloji ve kültürel çalışmaların metodolojik çeşitliliğiyle incelenmeli; böylece metinlerin sunduğu temsiller, daha geniş toplumsal ve tarihsel bağlamlarda yorumlanmalıdır. Bu akademik çalışmalar, Türk edebiyatında gündelik hayatın temsiline dair önemli ve zengin veriler sunmakla birlikte, disiplinler arası metodolojik yaklaşımların artırılması, tarihsel karşılaştırmaların derinleştirilmesi, toplumsal çeşitlilik ve mekânsal farklılıkların daha kapsamlı ele alınması ve toplumsal cinsiyet analizlerinin çoğulcu perspektiflerle genişletilmesi alanlarında gelişmeye açıktır. Bu çalışmalardan hareketle gelecekte yapılacak araştırmalar, gündelik hayatın edebiyat ve sosyal bilimler açısından daha bütüncül ve eleştirel bir şekilde kavranmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Edebiyat ve gündelik hayat arasındaki ilişkiyi, Türk edebiyatı alanında hazırlanmış lisansüstü tezler üzerinden inceleyen bu çalışmada gündelik hayatın, sıradan ve tekrarlayan pratiklerden ibaret olmadığı; toplumsal yapıların, değerlerin, normların ve kültürel kodların somutlaştığı, görünmeyen görünür olduğu bir alan olarak edebiyat metinlerinde nasıl temsil edildiği ele alınmıştır. Özellikle Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in erken yıllarına ve günümüze uzanan süreçte, İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerin gündelik yaşamı, roman, hikâye ve diğer edebî türler aracılığıyla çok katmanlı bir şekilde işlenmiştir. Bu eserler, bireysel deneyimlerin ötesinde toplumsal değişimlerin, modernleşme süreçlerinin ve kültürel çatışmaların da izlerini taşımaktadır.

Çalışmanın teorik çerçevesinde gündelik hayat kavramı, sosyolojinin ve felsefenin temel yaklaşımları üzerinden değerlendirilmiştir. Sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji, dramaturjik ve etnometodolojik yaklaşımlar gündelik hayatı merkeze alarak bireyin toplumsal gerçekliği nasıl inşa ettiğini ve anlamlandırdığını göstermiştir. Henri Lefebvre ve Michel de Certeau gibi düşünürlerin gündelik hayatı toplumsal çözümlemede temel bir alan olarak görmeleri, edebiyat çalışmalarına da yeni bir perspektif kazandırmıştır. Bu teorik yaklaşımlar, gündelik hayatın sadece bireysel rutinlerden ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal yapının, güç ilişkilerinin ve ideolojilerin yeniden üretildiği bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Akademik tezlerin incelenmesiyle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze uzanan geniş bir tarihsel dönemde, gündelik hayatın edebî metinlerde nasıl temsil edildiği, farklı yazarlar ve eserler üzerinden detaylı olarak analiz edilmiştir. Ahmet Rasim, Samiha Ayverdi, Abdülhak Şinasi Hisar, Orhan Pamuk, Cahit Uçuk, Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarların eserleri, İstanbul'un sosyal, kültürel ve ekonomik dokusunu gündelik hayat ekseninde yansıtmakta; birey ve toplum ilişkileri, toplumsal cinsiyet rolleri, modernleşme ve gelenek arasındaki gerilimler gibi temalar etrafında zengin bir panorama sunmaktadır. Bu yazarlar, gündelik hayatın sıradanlığını, toplumsal değişimlerin ve kültürel dönüşümlerin bir aynası olarak kullanmış,

bireylerin kimlik inşası, sosyal rollerin dağılımı ve toplumsal hafızanın oluşumunda edebiyatın rolünü güçlendirmiştir. Çalışmalarda kullanılan metodolojiler, nitel araştırma yöntemleriyle öne çıkmaktadır. Metin ve içerik analizi, betimsel çözümleme gibi teknikler, edebî metinlerin derinlemesine incelenmesini ve gündelik hayatın çok boyutlu olarak ortaya konmasını sağlamıştır. Bu yöntemler, edebiyatın toplumsal ve kültürel bağlamda nasıl işlev gördüğünü anlamada önemli bir araç olmuştur.

Sonuç olarak edebiyat ve gündelik hayat ilişkisi, disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alındığında, hem sosyal bilimlerin mikro analizlerine hem de tarih ve kültür çalışmalarına önemli katkılar sunmaktadır. Edebiyat, gündelik hayatı temsil etmekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal bilinç, kültürel miras ve tarihsel hafıza açısından da vazgeçilmez bir işlev üstlenir. Gündelik hayatın edebiyat aracılığıyla görünür kılınması, sıradan yaşam pratiklerinin ardındaki toplumsal yapıları, ideolojileri ve güç ilişkilerini anlamamıza imkân tanır. Bu açıdan bakıldığında edebiyat metinleri, bireylerin ve toplumların gündelik deneyimlerini anlamlandırmak, toplumsal değişimleri ve kültürel dönüşümleri analiz etmek için güçlü bir kaynak olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Altundaş, C. (2023). 19. yüzyıl Türk romanında kadının gündelik yaşamı (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ataker, B. (2019). 1908-1923 arası Türk hikâyesinde gündelik hayat (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Binay, B., & Tatlıcan, Ü. (2018). Sembolik etkileşimcilik ve gündelik hayatın sosyolojisi. A. Esgin & G. Çetin (Ed.), *Gündelik hayat sosyolojisi temel kavramlar, sorunsallar ve güzergâhlar* (s. 147-190) içinde. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Binici, U., & Tatlıcan, Ü. (2018). Harold Garfinkel'in etnometodolojisinde gündelik hayat. A. Esgin & G. Çetin (Ed.), *Gündelik hayat sosyolojisi temel kavramlar, sorunsallar ve güzergâhlar* (s. 213-234) içinde. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Bozkurt, S. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar romanlarında İstanbul'da gündelik hayat (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bozok, E. (2019). Bayağı sözcüğü üzerine bir etimoloji denemesi. *International Journal of Volga-Ural and Turkestan Studies*, 1(1), 36-47.
- Esgin, A. (2018). Gündelik hayat sosyolojisi: Tarihsel süreç ve temel ilkeler. A. Esgin & G. Çetin (Ed.), *Gündelik hayat sosyolojisi temel kavramlar, sorunsallar ve güzergâhlar* (s. 13-34) içinde. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Garfinkel, H. (2014). *Entometodolojide araştırmalar* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2020). *Günlük yaşamda benliğin sunumu* (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gökulu, G. (2019). Sembolik etkileşimci teorisinin gündelik yaşam sosyolojisine katkıları. *Ekev Akademi Dergisi*, 80, 173-190.
- Gültaş, Z. (2023). Cahit Uçuk'un romanlarında gündelik hayat (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güneş, Ş. (2005). Abdülhak Şinasi Hisar'ın eserlerinde İstanbul (Boğaziçi)'da gündelik hayat (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurtoğlu, A. (2021). Sosyolojik bir araştırma nesnesi olarak gündelik hayatın kavramsallaştırılması ve incelenmesi sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38(1), 222-237.

- Kurtoğlu, A. (2023). Öznelerin deneyimleri üzerinden günlük hayat: Eleştirel bir yeniden kavramsallaştırma (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lefebvre, H. (2020). *Modern dünyada gündelik hayat* (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- De Certeau, M. (2008). *Gündelik hayatın keşfi I - Eylem, uygulama, üretim sanatları* (L.A. Özcan, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Özbey, A. (2023). Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında kadın ve gündelik hayat (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Tercüman, Ç. (2004). Ahmet Rasim'in eserlerinde İstanbul'un gündelik hayatı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tırlı, N. (2009). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde gündelik İstanbul hayatı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Melikoğlu, G. U. (2022). Orhan Pamuk kurmacasında gündelik hayat (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Uymur, Z. (2005). Samiha Ayverdi'nin eserlerinde İstanbul'da gündelik hayat (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz Altun, Ö. (2023). Gündelik hayat ve gündelik hayatın sosyolojisi: Literatür çalışması. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 142-172.